

„Spojrzenia”, czyli co można odkryć na zapleczu Zachęty?

Cykl zajęć dotyczących sztuki współczesnej oraz zagadnień związanych z jej prezentacją. Podstawą projektu są filmy edukacyjne zrealizowane w Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki.

Materiał zaproponowany w konspektach lekcji może być dowolnie modyfikowany przez nauczyciela w czasie jednej lub paru lekcji. W większości przypadków scenariusze lekcje stanowią bardzo rozbudowaną propozycję zajęć bazujących na materiałach filmowych.

Cele programu

Percepcja sztuki.

Uczeń:

- jest przygotowany do percepcji sztuki współczesnej jako nowej formy ekspresji wyrazu i realizacji plastycznej.
- pośrednio uczestniczy w wydarzeniach kulturalnych i artystycznych (materiał filmowy zrealizowany na wystawach sztuki współczesnej prezentowanych w Zachęcie Narodowej Galerii Sztuki)
- przez analizę wybranych zagadnień związanych z polską sztuką współczesną poznaje kulturę i tradycję własnego narodu.
- potrafi samodzielnie dotrzeć do źródeł informacji na temat sztuki i zjawisk artystycznych zawartych w książkach, podręcznikach, encyklopediach, słownikach oraz mediach, np. internecie.
- korzysta z przekazów medialnych – filmów, DVD, internetu, technologii komputerowej i cyfrowej do uzyskiwania informacji i tworzenia własnej analizy formalnej oraz treściowej wskazanego dzieła plastycznego.
- zna najważniejsze w Polsce instytucje związane z wystawiennictwem sztuki współczesnej (galerie, muzea) oraz potrafi odszukać informacje na ich temat w mediach – np. w internecie.

Ekspresja przez sztukę.

Uczeń:

- wykazuje twórczą postawę w opisie i interpretacji świata.
- posiada umiejętność abstrahowania, tworzenia nowych skojarzeń i wyobrażeń.
- potrafi dokonać samooceny i oceny pracy plastycznej innych ludzi – artystów, rówieśników - pod względem merytorycznym i estetycznym.
- na podstawie przykładowych dzieł sztuki samodzielnie dostrzega między nimi związku, odnajduje analogie oraz tworzy historię pod wskazanym kątem tematycznym.
- umie pracować indywidualnie oraz w grupie nad realizacją zadania o charakterze twórczym.

Recepcja sztuki.

Uczeń:

- swobodnie posługuje się podstawowymi pojęciami oraz terminami plastycznymi związanymi z formami wypowiedzi artystycznej, wykorzystywanymi w sztuce współczesnej (sztuki plastyczne, architektura).
- rozróżnia omawiane na zajęciach prace na tle kultury, w której powstawały, przestrzeni geograficznej oraz w kontekście wydarzeń historycznych i przemian społecznych.
- posiada podstawowe informacje na temat malarstwa, rzeźby, architektury oraz przedstawicieli kierunków w sztuce współczesnej.
- analizuje dzieło sztuki według jego treści, formy i ekspresji wyrazu. Swobodnie określa jego charakter oraz wskazuje związki między wybranymi pracami.
- łączy wskazane wystawy sztuk wizualnych z tekstami dotyczącymi danych ekspozycji.

Temat lekcji:

„Spojrzenia”, czyli co można odkryć na zapleczu Zachęty?

Cele główne:

- Przedstawienie podstawowych pojęć związanych z architekturą. Szczególny nacisk położony na terminologię związaną z architekturą współczesną.

- Wskazanie najważniejszych instytucji wystawienniczych w Polsce, Europie i na świecie.

Metody pracy: rozmowa dydaktyczna, działanie praktyczne.

Formy pracy: zbiorowa, grupowa, indywidualna.

Środki dydaktyczne:

- Reprodukcje muzeów, galerii, instytucji specjalizujących się w wystawiennictwie sztuki współczesnej.

Zachęta Narodowa Galeria Sztuki, Warszawa www.zacheta.art.pl

Centrum Sztuki Współczesnej Znaki Czasu, Toruń / <http://csw.torun.pl/centrum/obiekt-1>

Muzeum Sztuki w Łodzi – MS2 / <http://www.msl.org.pl/ms2>

Muzeum Sztuki Nowoczesnej, Warszawa (projekt) / <http://www.artmuseum.pl/page.php?id=budynek>

Centre National d'art et de Culture Georges Pompidou, Paryż / <http://www.centrepompidou.fr/pompidou/Communication.nsf/0/B90DF3E7C7F18CAEC1256D970053FA6D?OpenDocument&sessionM=3.1.10&L=2>

Tate Modern, Londyn / <http://www.tate.org.uk/modern/building/>

Gratz Kunsthaus / http://www.museum-joanneum.at/en/kunsthhaus/the_building

Guggenheim Museum, Bilbao / http://www.guggenheim-bilbao.es/secciones/el_museo/el_edificio.php?idioma=en

Guggenheim Museum, Nowy Jork / <http://www.guggenheim.org/new-york/about-us/guggenheim-images>

Museum of Modern Art, Nowy Jork / http://www.moma.org/about/MoMA_builds

- Wydrukowane podstawowe pojęcia i definicje z zakresu architektury i wystawiennictwa (zob. praca w grupach – architektura – podstawowe pojęcia)

- Podręcznik, albumy i książki z reprodukcjami architektury współczesnej (np. Sztuka Świata, t. 10, Trzeciak P., Włodarczyk W., Mrozek J., Warszawa 2001; Agnoletto M., Boccia F., Caspara S., Di Marco A., Rosso G., Tagliatori M., Dzieła nowoczesnej architektury, Warszawa 2007; Bonenberg W., Architektura ostatnich dziesięcioleci XX wieku, Poznań 2001; Jodidio P., Nowe formy : architektura lat dziewięćdziesiątych XX wieku, Warszawa 1998; Ghirardo D.I., Architektura po modernizmie, Toruń 1999)

- Słowniki pojęć plastycznych (np. Słownik terminologiczny sztuk pięknych. Wydanie nowe, Warszawa 1997, PWN; Słownik sztuki XX wieku, Warszawa 1998, Arkady; Giżycki M., Słownik kierunków, ruchów i kluczowych pojęć sztuki drugiej połowy XX wieku, Gdańsk 2002, słowo/obraz terytoria; Leksykon Sztuki Polskiej XX Wieku: Sztuki Plastyczne, J. Chrzanowska-Pieńkos, A. Pieńkos, Poznań 1996) i terminów architektonicznych (Koch W., Style w architekturze, Warszawa 1996; Krajewski K., Mała encyklopedia architektury i wnętrz, Wrocław 1999; Davidson C.C., Jak czytać architekturę. Najważniejsze informacje o stylach i detalach, Warszawa 2009; Maszkiewicz T., Wybrane terminy z zakresu architektury i budownictwa, Zielona Góra 1998)

Przebieg lekcji:

Rozmowa z uczniami na temat instytucji zajmujących się wystawiennictwem sztuki współczesnej.

- Na wystawach sztuki współczesnej prezentowane są dzieła sztuki z różnych dziedzin sztuki i wykonane w różnych technikach plastycznych. Uczniowie wymieniają jak najwięcej rodzajów wyrazu artystycznego, także tych stosowanych współcześnie (malarstwo, rzeźba, fotografia, instalacja, performance, wideo, happening etc). W przypadku nieznaności niektórych pojęć uczniowie korzystają z pomocy słowników pojęć plastycznych.

- Sztuka jest bardzo różnorodna – jak zatem powinien wyglądać budynek, w którym zmieszczą się te wszystkie obiekty? Uczniowie zastanawiają się wspólnie z nauczycielem jaką formę powinna mieć taka instytucja, jakie powinna spełniać funkcje etc. Wnioski z rozmowy znajdują się na tablicy.

Prezentacja filmu. Konfrontacja wcześniejszych spostrzeżeń z faktami związanymi z Narodową Galerią Sztuki Zachęta.

W trakcie filmu, przed prezentacją pracy Zorki Wollny i Anny Szwejgier „Ballada na Gmach Zachęty”, warto zatrzymać materiał i zwrócić uwagę uczniów na zagadnienia związane z Zachętą, które odbywają się poza głównym gmachem galerii:

Kordegarda – filia Zachęty, w której od 2005 do 2009 roku realizowany był autorski program – cykl wystaw pod wspólnym tytułem „Pokój z widokiem”. Kuratorka, Magda Kardasz zapraszała do udziału przede wszystkim młodych twórców, których prace odnosiły się do zagadnienia miasta i jego przestrzeni, sfery publicznej i jej prywatnego odbioru. Obecnie Kordegarda ma nową siedzibę przy ul. Gałczyńskiego 3 w War-

szawie i nową/starą nazwa galerii: PROJEKT KORDEGARDA.

Zachęta na kółkach – program realizowany przez Dział Edukacji galerii Zachęta, polegający na „podróżowaniu” ze sztuką współczesną do szkół znajdujących się poza większymi centrami kulturowymi. W latach 2006-2008 Zachęta na kółkach trafiła do 10 małych szkół wiejskich, w których odbywały się warsztaty ze sztuki współczesnej.

Nauczyciel powinien także zrobić wprowadzenie i przygotować uczniów do analizy „**Ballady na Gmach Zachęty**”.

„Ballada...” - utwór muzyczny w pięciu aktach. Kompozycja łączy w sobie elementy muzyki współczesnej i performansu w wykonaniu zaproszonych przez artystki tancerzy.[Uczniowie w słowniku pojęć plastycznych sprawdzają co oznacza termin „performance”]

Zorka Wollny (ur. 1980, Kraków) – performerka, autorka filmów wideo, malarka. Studiowała w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, gdzie obroniła dyplom w 2006 roku. Mieszka i pracuje w Krakowie. Prace i działania artystki oscylują między bardzo poetycką atmosferą i podejściem krytycznym, pytaniami o opresyjność przestrzeni oraz zachowania, jakie dana przestrzeń kreuje. W szczególny sposób pytania te powracają w performansach Zorki Wollny, do których zazwyczaj angażuje grupy osób. Wspólnie z kompozytorką Anną Szwajgier w 2004 roku stworzyła partyturę „Koncertu na wysokie obcasy”, odegranego przez osiem tancerek w przestrzeni neogotyckiej klatki schodowej Collegium Novum w Krakowie. Podobne działania realizowała następnie w budynkach muzealnych. Dla Westfälischer Kunstverein w Münster w 2005 roku napisała partyturę dla czternastu osób, poruszających się zgodnie z jej wskazówkami w głównym holu instytucji („Koncert na Landesmuseum”). Dla tego swojego baletu Zorka Wollny i Anna Szwajgier opracowały wówczas sekwencję ruchów w oparciu o obserwację zachowań ludzi pracujących i odwiedzających muzeum. Performerzy-amatorzy zaproszeni przez artystkę powielali te ruchy. Część publiczności przyszła specjalnie obejrzeć działanie, inni znaleźli się tam przypadkowo jako zwykli goście muzeum, nieświadomi odbywającego się performansu stawali się jego częścią. Podobną akcją w tym samym roku Zorka Wollny przeprowadziła też w Muzeum Narodowym w Krakowie („Muzeum”), a w 2006 roku w Muzeum Sztuki w Łodzi („Chodzony na kolekcję sztuki XX i XXI wieku”), gdzie tancerze poruszali się po muzeum w rytmicznym korowodzie, którego tempo wyznaczał metronom.

[Informacje na podstawie [culture.pl](http://www.culture.pl/pl/culture/artykuly/os_wollny_zorka): http://www.culture.pl/pl/culture/artykuly/os_wollny_zorka]

O „Balladzie na Gmach Zachęty” artystka mówi: „Realizacja przygotowywana w Warszawie będzie to koncert lub performans ściśle związany z architekturą”

Zgodnie z afiszem „Ballady na Gmach Zachęty” w akcji artystycznej Zorki Wollny i Anny Szwajgier pojawiają się różne postacie, które w sposób symboliczny mówią o wydarzeniach nawiązujących do historii Galerii Zachęta, ilustrują prezentowane tu wystawy a także odnoszą się do zdarzeń, które artystka wywiodła ze swojej wyobraźni.

Nauczyciel rozdaje uczniom afisz – zadaniem uczniów jest połączenie postaci z przedstawionymi w „Balladzie...” wydarzeniami.

Po zakończonej projekcji uczniowie opowiadają o swoich wrażeniach dotyczących „Ballady...”. Wraz z nauczycielem zastanawiają się nad ideą pracy, inspiracjami artystki i rodzajem muzyki – jakich instrumentów użyli uczestnicy performansu, jaki efekt muzyczny dało takie działanie? Czy takie działanie można nazwać koncertem?

Praca w grupach – architektura – podstawowe pojęcia.

Nauczyciel dzieli uczniów na 10 grup. Każdy zespół losuje zestaw pojęć z zakresu architektury i wystawiennictwa. Zadaniem uczniów jest dopasowanie terminu do definicji. Po zakończeniu pracy uczniowie prezentują rozszyfrowane terminy reszcie klasy.

Grupa I

Hasła: architektura, plan.

Grupa II

Hasła: architekt, konstrukcja.

Grupa III

Hasła: bryła architektoniczna, wystawa.

Grupa IV

Hasła: adaptacja, faktura.

Grupa V

Hasła: budownictwo, kondygnacja.

Grupa VI

Hasła: pinakoteka, kompozycja.

Grupa VII

Hasła: elewacja, muzeum.

Grupa VIII

Hasła: fasada, galeria.

Grupa IX

Hasła: projekt architektoniczny, salon sztuki.

Grupa X

Hasła: gliptoteka, detal architektoniczny.

Definicje, którymi dysponują wszyscy uczniowie:

Architektura (gr.) – nauka i sztuka artystycznego kształtowania budowli. W szerokim znaczeniu jest to sztuka organizowania fragmentu przestrzeni, w którym skomponowana forma wpływa z przesłanek konstrukcyjnych i posiada cechy artystyczne.

Architekt (gr. dosłownie główny cieśla) – projektant budowli, wnętrz, zespołu budynków etc. Określenie to zastąpiło stosowany wcześniej (XVI-XVIII w.) tytuł budowniczego.

Budownictwo – 1. Nauka zawierająca wiadomości teoretyczne i praktyczne konieczne zarówno przy projektowaniu jak i przy wznoszeniu budowli. – 2. Techniczna umiejętność wznoszenia budowli.

Bryła architektoniczna – forma przestrzenna budynku.

Adaptacja (łac.) – przystosowanie wnętrza budowli zabytkowej do nowych wymogów, przy zachowaniu wszelkich walorów stylowych.

Projekt architektoniczny – dokumentacja techniczna przedstawiająca zamierzony wygląd budowli. W jego skład wchodzi m.in.: rzuty poziome, przekroje i widoki elewacji, plan obiektu, rysunki detali architektonicznych etc.

Plan – fragment przedstawionej przestrzeni wraz ze znajdującymi się w jej obrębie elementami. O jego kształcie decyduje odległość od obserwatora i zbliżona skala perspektywicznego zmniejszenia.

Konstrukcja (łac.) – powiązanie elementów budowli w sposób statycznie poprawny. Pierwszoplanową rolę odgrywają tu ściany nośne, fundamenty, filary, belkowania stropów, więzary dachowe. Drugoplanowe są: ściany działowe, schody, podłogi, pokrycie dachów. Uzupełnienie stanowią drzwi, okna i instalacje.

Kondygnacja (łac.) – parter i poszczególne piętra w budynkach.

Faktura (łac.) – specyficzny charakter powierzchni muru, rzeźby lub obrazu malarskiego. W przypadku architektury dotyczy wyglądu lica ściany.

Fasada (fr.) – przednia część, frontowa ściana budynku, w której znajduje się główne wejście.

Elewacja (fr.) – zewnętrzna ściana budynku wraz ze wszystkim występującymi na niej elementami, np.: podziałami pionowymi (kolumny, pilastry), podziałami poziomymi (fryzy, gzymsy), otworami (okna, loggie).

Detal architektoniczny (fr.) – szczegół, część budowli, pojedynczy element.

Kompozycja (łac.) – w zastosowaniu do architektury dotyczy zasad formowania i usytuowania przestrzennych elementów konstrukcji, w celu uzyskania najbardziej harmonijnej i estetycznej całości.

Muzeum (łac.) – instytucja gromadząca zbiory z jakiejś dziedziny, np. kultury i sztuki, która konserwuje je i porządkuje oraz udostępnia publiczności.

Wystawa – Prezentacja dzieł sztuki

Galeria (wł.) – 1. Balkon-ganek kryty obiegający dookoła sali lub znajdujący się na zewnątrz budynku. – 2. Ozdobne ogrodzenie, balustrada. – 3. Miejsce dla publiczności na wyższych piętrach w teatrach lub salach publicznych. – 4. Miejsce przeznaczone na wystawę dzieł sztuki.

Salon sztuki – 1. Przestrzeń na czasową wystawę sztuki (doroczną, jesienną, zimową). – 2. Typ wystawowej galerii i miejsce handlu dziełami sztuki.

Pinakoteka (gr.) – galeria dzieł sztuki malarskiej na Akropolis (do koń. V w. p.n.e.). Termin pojawia się również współcześnie w nazwach niektórych galerii malarstwa w Europie.

Gliptoteka (gr.) – zbiór dzieł rzeźby, gliktyki i snycerstwa.

Praca w grupach – opis obiektów architektonicznych.

Uczniowie pozostają we wskazanych wcześniej grupach i losują reprodukcje przedstawiające instytucje specjalizujące się w wystawiennictwie sztuki współczesnej. Zadanie polega na samodzielnym opisie wskazanego budynku – pomocą mogą być wcześniej rozszyfrowane pojęcia oraz krótkie podpowiedzi i pytania uzupełniające. Uczniowie mogą także korzystać ze słowników pojęć plastycznych oraz albumów z reprodukcjami sztuki współczesnej.

Zachęta Narodowa Galeria Sztuki, Warszawa (arch. Stefan Szyller)

Zachęta powstała ponad 100 lat temu. Z zewnątrz przypomina pałac.

Sprawdźcie w słowniku pojęcia takie jak: kolumny, pilastry, portyk, tympanon i postarajcie się je odnaleźć wśród elementów fasady budynku.

Zastanówcie się w jaki sposób trzeba było przystosować wnętrze obiektu aby spełniał wymogi prezentacji sztuki współczesnej?

Centrum Sztuki Współczesnej Znaki Czasu, Toruń (arch. Edward Lach)

Z jakich materiałów wykonana jest fasada budynku? Jaka figurę geometryczną przypomina obiekt? Na planie jakiej figury jest ukształtowany jej plan?

Przeczytajcie poniższy opis i zastanówcie się czy obiekt ten spełnia wymogi prezentacji sztuki współczesnej.

Na parterze znajdują się m.in.: przestrzeń amfiteatralna, audytorium z możliwością projekcji multimedialnych i kinowych, sala do zajęć edukacyjnych, księgarnia oraz biblioteka z czytelnią. Pierwsze piętro jest przestrzenią wystawową o zróżnicowanych wysokościach poziomów: od 3,70m w aneksach ekspozycyjnych do 7,26m w największej, dwupoziomowej sali, stwarzającej możliwość prezentacji wielkoformatowych instalacji. Drugie piętro mieści sale ekspozycyjne o wysokości 3,70m. Na dachu budynku, oprócz przestrzeni biurowej, znajdują się kawiarnia oraz taras widokowy.

Muzeum Sztuki w Łodzi – MS2

Nowa przestrzeń Muzeum Sztuki zajmuje zabytkowy budynek XIX-wiecznej tkalni. Obiekt ten stanowi przykład adaptacji – czy jego bryła ar-

chitektoniczna zdradza, że w środku odbywają się wystawy sztuki współczesnej?

Opiszcie elewację budynku – zwróćcie uwagę na otwory okienne, ilość kondygnacji i materiał z jakiego wykonany jest obiekt.

Muzeum Sztuki Nowoczesnej, Warszawa (projekt, arch. Christian Kerez)

Projekt MSN w Warszawie wzbudził wiele kontrowersji – zastanówcie się dlaczego?

Opiszcie swoje skojarzenia związane z tym budynkiem – zwróćcie uwagę na jego bryłę, otwartą przestrzeń w dolnej partii, harmonię kompozycji.

Centre National d'art et de Culture Georges Pompidou, Paryż (arch. Renzo Piano, Richard Rogers, 1977)

Opiszcie elewację budynku – zwróćcie uwagę na kolorowe rury i przewody. Do czego one mogą służyć? Opiszcie konstrukcję budynku.

Tate Modern, Londyn (arch. Jacques Herzog, Pierre de Meuron, 2000)

Budynek galerii stanowił niegdyś główną halę elektrowni Bankside Power Station projektu Gilesa Gilberta Scotta. Obiekt ten stanowi przykład adaptacji – czy jego bryła architektoniczna i wnętrze zdradzają, że odbywają się tu wystawy sztuki współczesnej? Zastanówcie się jakiego rodzaju obiektu można prezentować w holu (Turbine Hall) tego obiektu.

Kunsthhaus, Gratz (arch. Spacelab: Peter Cook, Colin Fourier)

Opiszcie bryłę architektoniczną tego budynku. Przypomnijcie sobie fasadę Zachęty – czy w jakimkolwiek stopniu Kunsthhaus w Gratzu przypomina tradycyjną architekturę? Z jakich materiałów został wykonany ten budynek? Z jakimi formami kojarzą się wam wykorzystane detale architektoniczne? Co przypomina cała kompozycja?

Guggenheim Museum, Bilbao (arch. Frank Gehry, 1997)

Do zaprojektowania tego typu konstrukcji posłużono się programem komputerowym Catia, używanym w przemyśle lotniczym. Z jakimi formami kojarzą się wam wykorzystane detale architektoniczne? Co przypomina cała kompozycja? Zwróćcie uwagę na otoczenie budynku. Czy waszym zdaniem taka architektura może być neutralnym tłem dla sztuki współczesnej?

Guggenheim Museum, Nowy Jork (arch. Frank Lloyd Wright, 1959)

Jakie kształty i figury geometryczne zauważacie w tej bryle architektonicznej? Czy całość sprawia wrażenie kompozycji dynamicznej, czy statycznej?

Museum of Modern Art, Nowy Jork (arch. Yoshio Taniguchi, 2002)

Z jakim typem współczesnych budynków kojarzy się wam ten obiekt? Co może wskazywać na fakt, iż jest to muzeum sztuki współczesnej?

Podsumowanie

Nauczyciel powtarza przerobiony na zajęciach materiał: przypomina wprowadzone terminy oraz możliwość ich wykorzystania przy opisie obiektu architektonicznego.

Praca domowa – idealna przestrzeń.

Zadaniem uczniów jest opisanie idealnej instytucji przeznaczonej do ekspozycji sztuki współczesnej. Krótki tekst powinien zawierać opis bryły architektonicznej, wnętrza oraz wskazania co do usytuowania budowli. Całość może być uzupełniona o plan obiektu i szkic fasady.

Bibliografia:

Architektura muzeów

„Muzeum Sztuki”, red. M. Popczyk, Kraków 2005

Architektura współczesna

Zob. środki dydaktyczne

Ballada na Gmach Zachęty

utwór muzyczny w pięciu aktach
kompozycja: Zofia Wollny i Anna Szwajgier

występują:

furiaci artyści policzkujący się na wernisażach i odbywający pojedynki, niszczący dzieła własne i cudze + jeden aktor

duchy cholerycy z cmentarza pod spodem, Duch Prezydenta

burza wojna, pożar, zalanie i szum medialny

wojsko wysocy dygnitarze Rzeczypospolitej, wrogie wojska okupujące budynek, Służby Bezpieczeństwa dobijające się do drzwi

hazardziści i balująca

arystokracja uczestnicy wernisaży i bankietów, gracze w bilard, szachy, domino i kręgle, orkiestra wojskowa

patrioci spiskowcy spotykający się pod obrazami, pracownicy działający w podziemiu oraz patrioci bardziej hałaśliwi a mniej oczywiści

nimfy i organizatorki życia

codziennego budynku od konkursu na „Najpiękniejszy portret kobiety” po obieranie ziemniaków

wykonawcy:

Włodzimierz Antoni, Zuzanna Krynicka, Zofia Magdalena Lubińska,
Monika Łazuk, Damian Łukawski, Paweł Matyja, Zuzanna Michalska,
Paulina Olszewska, Julianna Otręba, Anna Paradowska, Agata Sasinowska

koncerty 23 i 24 września oraz 21 i 26 października 2009